

KUCHAŘKA KOMUNITNÍ PRÁCE



Spolufinancováno
Evropskou unií

ÚVOD

Tato kuchařka je určena všem, kteří chtějí přispět k rozvoji a posílení své komunity. Nabízí praktické zkušenosti a inspiraci, jak propojovat lidi, organizace a instituce a jak společně vytvářet smysluplné a dlouhodobě udržitelné aktivity.

Komunitní práce je především o vztazích, důvěře a spolupráci. Neexistuje jeden správný postup – každá komunita je jedinečná a vyžaduje citlivý a individuální přístup.

Kuchařka komunitní práce vznikla na základě našich zkušeností při realizaci projektu Podpora rodin na území MAS POHODA venkova, CZ.03.02.01/00/22_008/0000002.

1. JAK POROZUMĚT POTŘEBÁM KOMUNITY

Každá dobrá spolupráce začíná nasloucháním. V úvodu je důležité vytvořit prostor pro sdílení potřeb a očekávání všech zapojených.

V PRAXI SE OSVĚDČILO:

- představit projekt a jeho možnosti školám, obcím a dalším aktérům,
- otevřeně komunikovat cíle a hledat společné průsečíky,
- postupně budovat vztahy a důvěru,
- vnímat potřeby nejen institucí, ale především dětí a jejich rodin.

BĚHEM MAPOVÁNÍ SE ČASTO OBJEVUJÍ TÉMATA JAKO:

- podpora rodin v náročných situacích,
- posilování rodičovských kompetencí,
- začleňování dětí s odlišným mateřským jazykem,
- vztahy v dětských kolektivech,
- prevence a vzdělávání.

Důležitou zkušeností je, že porozumění roli komunitního pracovníka přichází postupně. O to důležitější je otevřená komunikace a trpělivost.

2. JAK ZAČÍT V TERÉNU

Začátky nebývají vždy jednoduché. Vstup do prostředí škol a komunit vyžaduje citlivý přístup a respekt k nastaveným pravidlům.

OSVĚDČENÉ KROKY:

- osobní setkání se žáky, pedagogy i rodiči,
- pravidelná přítomnost komunitního pracovníka,
- vytvoření bezpečného prostoru pro individuální i skupinová setkání,
- spolupráce s dalšími odborníky a organizacemi.

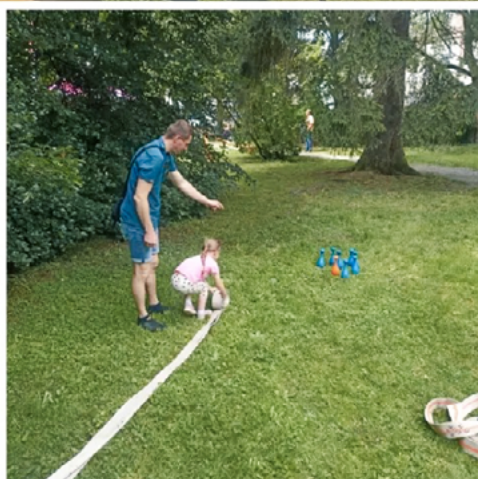
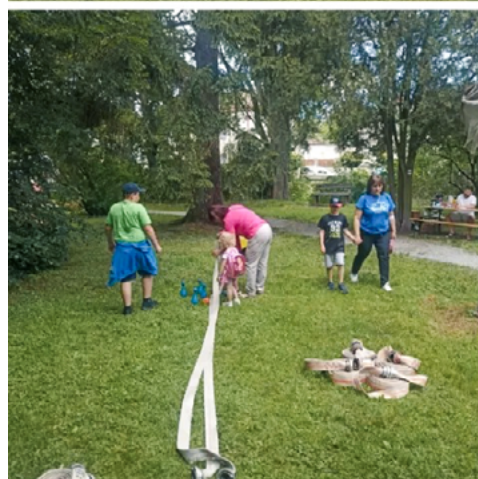
Velkým přínosem je také využití vhodného prostoru mimo školní prostředí, kde mohou setkání probíhat neformálně a přirozeně.

3. PŘÍBĚHY Z PRAXE

Za každou komunitní práci stojí konkrétní lidé a jejich životní situace. Některé příběhy ukazují, jak se díky spolupráci daří nacházet řešení, jiné připomínají, že změna potřebuje čas, trpělivost a důvěru.

UKÁZKY PŘÍKLADŮ Z PRAXE:

- **První setkání s žáky**, u nichž byla vytipována potřeba spolupráce (v návaznosti na komunikaci s rodiči), probíhala zpravidla v přátelském duchu. Děti většinou chápaly význam i funkci komunitního pracovníka (KP), avšak často měly určité předsudky. Trvalo delší dobu, než došlo k navázání důvěry a zahájení individuální práce. V některých případech byly tyto předsudky posíleny i pracovníky sociálního odboru, kteří nepovažovali spolupráci s KP za přínosnou nebo nutnou. U rodičů s nižšími kompetencemi to mohlo vést k mylnému přesvědčení, že spolupráce není potřebná, přestože by mohla být velmi přínosná.
- **Příklad:** Žák V. a jeho matka byli dlouhodobě přesvědčeni, že spolupráce s KP není přínosná a dítě zatěžuje. V praxi se však ukázal opak – žák začal KP navštěvovat pravidelně a s oblibou. V rodině (matka byla v péči OSPOD, dítě docházelo k psychologce) se podařilo zajistit základní potřeby – školní pomůcky, sezónní oblečení, pomoc při hledání brigády pro matku v době nezaměstnanosti a také potravinovou pomoc ve spolupráci s Charitou Dobruška.



- **U žákyně X.** došlo k navázání spolupráce velmi rychle po představení role KP ve třídě. Jednalo se o dívku s obtížemi ve školním i domácím prostředí, především v oblasti rodinných vztahů. Při práci byl brán ohled na její věk i situaci v biologické rodině. Vztah s impulzivním otcem nebyl důvodem k hlášení na sociální odbor.

Hlavním problémem byla tendence k sebepoškozování (povrchové řezné rány na předloktí), která byla vyhodnocena jako forma sebe prezentace a snahy odlišit se. Přestože rodina v pěstounské péči fungovala dobře a poskytovala dostatečné zázemí, dívka se identifikovala se svou „odlišností“. Ve spolupráci se školou a pěstounskou matkou byl zajištěn program zaměřený na prevenci sebepoškozování za účasti externího odborníka.

- **Žák Y.** má bratra ve výkonu trestu (drogy). Sám opakuje ročník a dlouhodobě postrádá motivaci k učení i plnění běžných povinností. Rodinné zázemí je však funkční a matka o něj pečuje jak po fyzické, tak emoční stránce.

V současnosti žák pracuje na zlepšení své situace a hledá vhodné budoucí uplatnění. Společná setkání jsou zaměřena na hledání motivace, její zdroje a význam v každodenním životě.

Aktuálně řeší i osobní zklamání ve vztahu se spolužačkou. Přestože tvrdí, že situaci zvládá, projevuje se u něj nesoustředěnost a obtíže s delší koncentrací. Z tohoto důvodu jsou setkání kratší (cca 25 minut). Matka aktivně spolupracuje se školou a snaží se předejít opakování negativní životní dráhy staršího syna

- Pozitivním příkladem je také **matka z Ukrajiny**, která chtěla synovi zajistit zapojení do sportovních aktivit v místě bydliště. Syn přišel do ČR v době válečného konfliktu a nastoupil do školy v září 2023 bez znalosti českého jazyka, s výrazným psychickým blokem v komunikaci.

Na základě spolupráce s matkou byl zajištěn doprovod dítěte do zájmových kroužků, kde s ním pracovník zůstával po dobu adaptace. Díky tomu se podařilo dítě postupně začlenit do kolektivu. Celková časová náročnost podpory činila přibližně 45 hodin.



V příkladech z praxe by bylo možné pokračovat. Přestože se může zdát, že potřeby škol a žáků jsou již dostatečně naplněny díky aktivitám a preventivním programům, stále se objevují nové situace vyžadující řešení – jak na úrovni jednotlivců, tak kolektivů. Klíčové je vždy volit citlivý a individuální přístup.

Doporučením do budoucna je posílení personálního zajištění škol, ideálně o pozici sociálního pedagoga či pravidelnou přítomnost školního psychologa, a to s ohledem na rostoucí náročnost prostředí, ve kterém děti vyrůstají.

V průběhu projektu probíhala dlouhodobá spolupráce s několika rodinami, zatímco ostatní intervence měly spíše krátkodobý charakter.

4. MAPOVÁNÍ ZDROJŮ PRO PRÁCI S CÍLOVOU SKUPINOU

Na základě potřeb identifikovaných ve spolupráci se základními školami jsme analyzovali dostupné komunitní zdroje. Ty se však ukázaly jako omezené. Obraceli jsme se proto na vedení obcí a měst s cílem vytvořit komunitní prostor, který by sloužil jak pro setkávání, tak jako bezpečné zázemí pro práci s rodinami.

Přestože počáteční reakce byly pozitivní, opakovaně jsme naráželi na nedostatek finančních prostředků pro provoz samotného komunitního centra a vhodných prostor.

Významnou podporou byla spolupráce s Mateřským centrem Na zámečku, o.p.s. v Novém Městě nad Metují, které poskytlo zázemí pro realizaci některých aktivit a umožnilo setkávání s rodinami v bezpečném a přátelském prostředí.

I přesto bylo často nutné využívat externí pronájmy, což neumožnilo vytvoření stabilního komunitního centra, které by bylo dlouhodobě udržitelné, případně se v počátcích ojediněle využily kancelářské prostory KP.

5. ZAPOJENÍ KOMUNITY

Zapojení lidí není samozřejmost – je to proces, který se postupně vyvíjí.

CO SE V PRAXI OSVĚDČUJE:



mluvit s lidmi
otevřeně
a srozumitelně



vytvářet prostředí,
kde se cítí vítání
a v bezpečí



respektovat jejich
možnosti, tempo
i aktuální životní
situaci



zapojovat rodiče
– jejich role je pro
zapojení dětí klíčová

Zkušenosti ukazují, že motivace a angažovanost se mohou velmi lišit. Někteří rodiče i děti se zapojují aktivně a sami hledají možnosti, jak situaci posunout. Jiní potřebují více času, podpory nebo opakovanou zkušenost s tím, že pomoc může být přínosná a bezpečná.

Důležitou roli zde hraje důvěra – jak v konkrétního pracovníka, tak v systém jako celek. Ta se buduje postupně, na základě zkušeností a otevřené komunikace.

SAMOTNÉ KOMUNITNÍ ČINNOSTI

Komunitní činnost byla realizována zejména ve dvou lokalitách – Dobruška/Opočno a Nové Město nad Metují.

Spolupráce s Novým Městem nad Metují se ukázala jako zásadní, protože v Dobrušce se zpočátku nedařilo komunitní činnosti plně rozvinout.



Komunitní pracovník zde mapoval potřeby a navazoval spolupráci s organizacemi. Významným přínosem bylo zázemí Mateřského centra Na zámečku, o.p.s., které umožnilo realizaci workshopů a setkávání.

Z praxe vyplývá, že bez existujících kontaktů je začlenění komunitního pracovníka do místního prostředí velmi obtížné.

Po představení role KP projevily některé školy zájem o jeho zapojení do výuky, případně o jeho působení v roli sociálního pedagoga. Tyto požadavky však nebylo možné realizovat s ohledem na nastavení projektu a legislativní omezení.

Do budoucna by komunitní pracovník mohl sehrát důležitou roli při podpoře zavedení pozice sociálního pedagoga ve školách.

SPOLUPRÁCE A SYSTÉMOVÉ SOUVISLOSTI

Komunitní práce se přirozeně pohybuje na pomezí více oblastí – školství, sociálních služeb i neformální podpory. V praxi to znamená potřebu spolupráce mezi různými institucemi a aktéry.

V PRŮBĚHU PROJEKTU SE UKÁZALO, ŽE:

- školy mají zájem o podporu dětí i třídních kolektivů, zároveň však fungují v jasně nastaveném rámci pravidel a kompetencí,
- komunitní pracovník není součástí školského systému, a proto je potřeba jeho roli průběžně vysvětlovat a hledat vhodné formy spolupráce,
- existuje přirozená potřeba většího propojení mezi oblastí školství a sociální práce.

Jako přínosné lze vnímat i odborné diskuze na úrovni institucí, kde zaznívá snaha o větší propojení mezi oblastmi spadajícími pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Do budoucna by tak mohlo dojít k lepšímu ukotvení podpůrných rolí ve školním prostředí a k větší provázanosti služeb.

MOTIVACE JAKO SPOLEČNÁ CESTA

Motivace k zapojení není vždy jen otázkou rozhodnutí.

ČASTO JI OVLIVŇUJE:

- aktuální životní situace rodiny,
- předchozí zkušenosti s institucemi,
- míra podpory v okolí,
- dostupnost služeb a příležitostí.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE UKAZUJÍ, ŽE:

- pokud rodič nachází smysl ve spolupráci, promítá se to pozitivně i do zapojení dítěte,
- některé rodiny potřebují delší čas, než se rozhodnou aktivně zapojit,
- důležitá je trpělivost, opakovaný kontakt a srozumitelná nabídka podpory.



Komunitní práce v tomto směru není o „přesvědčování“, ale o vytváření podmínek, ve kterých se lidé mohou zapojit podle svých možností a potřeb.

Motivace komunity byla jednou z největších výzev projektu. Zapojení sice probíhalo, avšak často bylo limitováno nedostatkem financí i neochotou sdílet prostory.

Ve školním prostředí jsme zároveň naráželi na formální omezení ze strany zřizovatelů a institucí, jako je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy či obce.

Pozitivním momentem bylo setkání zástupců komunit s MAS v Praze, kde zazněla podpora většího propojení aktivit Ministerstva práce a sociálních věcí a MŠMT, zejména v oblasti komunitní práce ve školách.

ZAPOJENÍ RODIČŮ LZE ZJEDNODUŠENĚ ROZDĚLIT DO DVOU SKUPIN:



aktivní rodiče a děti



pasivní rodiče a děti

Mezi těmito skupinami existuje jen malý prostor. Aktivní rodiče hledají řešení a spolupracují, zatímco pasivní zůstávají nečinní. Dítě samo o sobě iniciativu přebírá jen výjimečně – klíčová je role rodiče.

V některých případech může systém sociálních dávek a legislativní nedostatky snižovat motivaci ke změně, zejména u dlouhodobě neaktivních rodin. Na druhé straně existují rodiny, které při první příležitosti spolupráce aktivně využijí a dosahují výrazného zlepšení své situace.



6. ORGANIZACE AKTIVIT

KAŽDÁ AKTIVITA MÁ TŘI ZÁKLADNÍ FÁZE:



Příprava – zajištění prostoru, programu a zázemí



Realizace – podpora účastníků a hladký průběh



Reflexe – zpětná vazba a hledání možností zlepšení

NA ZÁKLADĚ ZJIŠTĚNÝCH POTŘEB BYLY STANOVENY TYTO CÍLE:

- zapojení matek s dětmi prostřednictvím svépomocné skupiny
- vytvoření klubu pro děti do 14 let
- podpora mezigeneračních vztahů prostřednictvím volnočasových aktivit (např. prevence rizik sociálních sítí, zdravotně programy, dechová cvičení apod.)

Některé aktivity se nepodařilo realizovat dle původního plánu, především z důvodu nedostatku vhodných prostor. Přesun na víkendové termíny se navíc ukázal jako méně efektivní.



7. UDRŽITELNOST

Dlouhodobý dopad vzniká postupně.

POMÁHÁ:

- udržovat vztahy a komunikaci,
- spolupracovat s partnery,
- hledat různé zdroje podpory,
- sdílet zkušenosti a dobrou praxi.

Důležitou součástí je také podpora samotných pracovníků – například formou supervize a dalšího vzdělávání.



ZÁVĚR

Komunitní práce je dlouhodobý proces, který stojí na vztazích, důvěře a spolupráci. V praxi přináší nejen konkrétní výsledky, ale i řadu výzev, které je potřeba otevřeně pojmenovávat a postupně hledat cesty, jak je překonávat.

Jednou z důležitých zkušeností je, že role komunitního pracovníka není v českém prostředí zatím jednoznačně ukotvena. Může docházet k nejasnostem v tom, jak se liší od jiných profesí, například sociálních pracovníků nebo pedagogických pracovníků. To se může promítat jak do spolupráce s institucemi, tak do vnímání ze strany rodin.

Podobně i rodiče si někdy nejsou jistí, co mohou od komunitního pracovníka očekávat. Objevují se obavy z neznámého nebo zkušenosti z minulosti, které mohou ovlivnit jejich ochotu ke spolupráci. O to důležitější je budovat vztah postupně, s respektem a důrazem na bezpečí.

Z praxe je také patrné, že školy dnes čelí stále širšímu spektru situací, které přesahují rámec samotného vzdělávání. Potřeba podpory v oblasti vztahů, duševního zdraví nebo rodinného zázemí roste. Komunitní pracovník zde může sehrát důležitou roli jako někdo, kdo propojuje prostředí školy, rodiny a dalších služeb.



DO BUDOUCA SE PROTO JAKO DŮLEŽITÉ JEVÍ:

- posilovat spolupráci mezi školstvím, sociální oblastí a dalšími aktéry,
- hledat způsoby, jak lépe ukotvit roli komunitního pracovníka v systému podpory,
- podporovat dostupnost odborných profesí ve školním prostředí (např. školní psycholog, sociální pedagog),
- rozvíjet komunitní práci i v menších obcích a hůře dostupných lokalitách,
- sdílet zkušenosti a dobrou praxi mezi organizacemi.

Zkušenosti zároveň ukazují, že komunitní práce má své limity. Nelze očekávat, že jeden pracovník vyřeší všechny situace v rodině nebo komunitě. Je to spíše průvodce, který pomáhá hledat cesty, propojuje a podporuje tam, kde je to potřeba.

Velmi důležitá je také podpora samotných komunitních pracovníků – ať už formou sdílení zkušeností, metodického vedení nebo supervize. Práce s lidmi v náročných životních situacích je totiž dlouhodobě psychicky náročná a vyžaduje prostor pro reflexi i odpočinek.

Závěrem lze říci, že pokud chceme budovat funkční a soudržné komunity, je potřeba naslouchat jejich skutečným potřebám a reagovat na ně citlivě a s respektem. Stejně důležité je propojování aktérů, sdílení zkušeností a hledání společných cest.

Komunitní práce není o rychlých řešeních. Je o postupných krocích, které – i když se mohou zdát malé – mají schopnost přinášet skutečné a dlouhodobé změny.